

Lutherin avioliittokäsitys ja oman avioliiton tarina

Katse Lutherin lapsuuskotiin

"Kunnioittaminen on näet paljon suurempi asia kuin rakastaminen, koskapa siihen ei ainoastaan sisälly rakkaus, vaan ikään kuin salattuun majesteettiin kohdistuva alistuvaisuus, nöyryys ja pelko"
Iso katekismus, neljännen käskyn selitys.

Kymmenestä käskystä kolme ensimmäistä neuvoo luottamaan, pelkäämään ja rakastamaan Jumalaa. Neljäs käsky on lähimmäistä koskevista käskyistä ensimmäinen ja suurin. Lähimmäisen rakastaminen alkaa omien vanhempien kunnioittamisesta. Luther neuvoo pitämään vanhempia Jumalan sijaisina. Ei riitä, että heitä rakastaa, heitä täytyy kunnioittaa Jumalan antamana suurimpana maallisena aarteena. Vanhempia kohtaan on käyttäydyttävä arvokkaasti. On vain mukauduttava ja vaiettava, vaikka he joskus menisivät kohtuuttomuuksiin.

Lutherin Margareeta-äidin uskonnollisuus oli pyhimyksiltä apua anovaa, kansanomaiseen taikauskoon sekoittuvaa katolilaisuutta. Äiti uskoi enteisiin ja ennusmerkkeihin, kasvatti lapsiaan pelottelemalla ja kurittamalla. Kerran hän hakkasi Martin henkiahieveriin niin, että tämä karkasi kotoa useiksi päiviksi. Isä oli myös julman autoritaarinen. Hänen mielestään lapsia piti kurittaa jopa ilman erityistä syytä. Martti ymmärsi neljännen käskyn vaativan kritiikitöntä tottelemista ja omien toiveitten unohtamista. Hans Luther suunnitteli Martti-pojastaan menestyvää lakimiestä. Martin luostariin meno oli isälle pettymys, tottelemattomuuden osoitus.

Lutherin avioliitto

Keskiaikaisessa sääty-yhteiskunnassa avioliitto oli yksi säädyistä. Lutherin mielestä avioliitto oli jokaisen oikeus, jopa velvollisuus ja aviorakkaus lähimmäisen rakkautta. Luther piti munkkien ja nunnien selibaattivaatimusta luonnonvastaisena. Hän neuvoi evankelisia pappeja solmimaan avioliiton ja pitämään pappilat esimerkkinä kristillisestä kodista.

Perheenisän mallina tulee olla jokaista lastaan erottelemattomasti rakastava Isä Jumala. Lutherin oman lapsuuskodin kasvatus oli esimerkki siitä, miten ei pitäisi: kunnon ihmistä ei kasvateta vitsalla eikä lyönneillä pakottamalla. Kasvatus on houkutusta hyvään. Kuria toki tarvitaan, muuten lapsista kasvaa rakennuspuiksi kelpaamatonta hyödytöntä vesakkoa, mutta kurituksessa ei saa mennä liiallisuuksiin. "Vitsan vieressä on aina oltava omena." Luther neuvoo pitämään palvelijoita perheenjäseninä, jotka kohtelevat isäntäänsä ja emäntäänsä samalla kunnioituksella kuin omia vanhempiaan. Heidän ei tule suoriutua töistään pakosta ja vastahakoisesti vaan ilolla.

Luther kehitti uuden perheenä elämisen tavan. Perheeseen kuuluvat aikuiset, lapset, palvelijat sekä mahdolliset vieraat kokoontuvat yhteiseen aamu-, ruoka- ja iltarukoukseen. Aikaa vietetään yhdessä Sanaa tutkien, rukoillen, aterioiden, leikkien, laulaen ja musisoiden. Luthereiden ruokasalin pitkien pöytien ääreen kokoontui ruokailemaan normaalisti 35-50 ihmistä.

Luostarista rouva Lutheriksi

Katariina von Bora syntyi köyhtyneeseen aatelisperheeseen. Hänellä oli kolme veljeä. Perheen äiti kuoli Katariinan ollessa viiden vanha. Velkainen isä solmi hyötyavioliiton varakkaan maatilan omistajattaren kanssa: vaimon rahoilla maksettiin von Boran velkoja ja pojista kasvatettiin rivakoita työntekijöitä äitipuolen tiluksille. Katariina koki vahvana hylkäämisenä sen, että hänet lähetettiin kuuden ikäisenä Mariethornin luostariin, jossa Katariinan kummitäti Magdalena von Bora toimi luostarikoulun opettajana ja huolehti kummityttönsä kasvatuksesta. Katariina oppi lukemaan, kirjoittamaan, laskemaan, pitämään kirjaa tuloista ja menoista, käyttämään lääkeyrtejä, valmistamaan ruokaa, tekemään käsitöitä, hoitamaan eläimiä ja puutarhaa sekä valmistamaan olutta. 16-vuotiaana Katariina vannoi palvelevansa luostaria köyhänä, kuuliaisena ja naimattomana.

Lutherin ajatusten kipinät sytyttivät tuleen koko Euroopan. Ruhtinaskunnissa kiehui, valtakunta ajautui sekasortoon; kirkkoja ja luostareita ryöstettiin, munkkeja ja nunnia tapettiin. Jotkut onnistuivat jättämään luostarin, pakenemaan henkensä edestä. Myös Mariethornin luostarissa pelättiin. Pääsiäisen aikaan 1523 Luther auttoi nunnia pakenemaan luvaten auttaa heitä löytämään turvallisen asuinpaikan. Muutamat palasivat lapsuuskoteihinsa. Katariinan isä kieltäytyi ottamasta tytärtä vastuksikseen, joten hän jäi Wittenbergiin ja asettui asumaan Cranach-hoviin ja ystävystyi rouva Barbara Cranachin kanssa.

Luther järjesti muutamien nunnien avioliiton evankelisten pappien kanssa, itseään hän piti jo liian vanhana avioliiton säätyn. Lutherin ehdottamat sulhaskandidaatit eivät kelvanneet Katariinalle. Hän halusi Lutherin. Lucas Cranach onnistui järjestämään 27-vuotiaan Katariinan ja häntä 15 vuotta vanhemman Lutherin häät.

Pappi Bugenhagen vihki entisen munkin ja nunnan avioliittoon 13. kesäkuuta 1525. Luther suostui avioliittoon, koska koki siten elävänsä niin kuin opetti. Samalla Martti-tohtori tahtoi tehdä mieliksi isälleen ja kiusaksi paholaiselle. ”En tunne lihallista rakkautta enkä poltetta, mutta kunnioitan vaimoani”, totesi Luther ratkaisustaan. Kiukkuisen, ylpeäksi koetun ikäneidon ja keski-ikäisen munkin avioliitosta riitti aikalaisille aihetta pilkkapuheisiin pitkäksi aikaa.

Fredrik Viisas oli luovuttanut hylätyn, puhtaaksi ryöstetyn augustinolaisuostarin Lutherille asunnoksi jo 1520. Rappeutuneen luostarin emännäksi jouduttuaan Katariina otti käyttöön kaiken osaamisensa. Ylityöllistetty Luther sairasteli paljon, masentui helposti ja kärsi ainakin unettomuudesta ja munuais kivistä. Katariinan opit yrtilääkinnästä tulivat hyvään tarpeeseen.

Katariinan hoidossa karusta luostarista sukeutui aikaa myöten viihtyisä koti, ylioppilaiden asuntola, tyttöjen alkeiskoulu, matkustavaisten majatalo, vanhainkoti ja sairaala. Ainakin kahdesti rutto levisi myös Wittenbergiin.

Martti-tohtori sai keskittyä varsinaiseen työhönsä, kun vaimo piti huolta perheen talousasioista, toimi suuren talouden toimitusjohtajana.

Luostarin takapihalla kasvatettiin hyötykasveja, mehiläisiä, lehmiä, lampaista, sikoja, ankoja, kanoja ja hevosia. Kaivettiinpa sinne kalalammikkokin. Katariinan järkevällä taloudenpidolla maksettiin Lutherin huolettomasta elämäntavasta aiheutuneita velkoja ja vuokrattiin lähitaloista lisää laidunta ja viljelysmaita.

Kirsikoiden, luumujen, omenoiden ja päärynöiden lisäksi puutarhassa kasvatettiin ainakin viikunoita. Luther oli itsekkin kiinnostunut puutarhanhoidosta. Hän osasi oksastaa hedelmäpuita ja ruusuja. Matkoiltaan hän hankki kotiin tuomisina erilaisten kasvien siemeniä ja taimia.

Luther kutsui ahkeraa vaimoaan Wittenbergin aamutähdeksi, piloillaan myös Herra Kätheiksi ja Herra Tohtoriksi.

Luthereille syntyi kolme tyttöä ja kolme poikaa. Esikoispoika Hans oppi neljävuotiaana lukemaan ja aloitti 13-vuotiaana teologian opinnot yliopistossa. Hän teki elämäntyönsä lakimiehenä. Martti-pojasta odotettiin isänsä kaltaista monilahjakkuutta. Ehkä ympäristön liian suurten odotusten paineessa poika ei oikein päässyt kiinni mihinkään, vaan kulutti aikaansa kapakoissa. Nuorin poika Paul opiskeli lääketiedettä ja toimi pidettynä lääkärinä. Tyttäristä ensimmäinen kuoli alle vuoden ikäisenä. Suloinen Magdaleena-tytär oli isän lempilapsi. Hän kuoli 13-vuotiaana 1542 eikä Luther koskaan toipunut Magdalenan kuolemasta. Nuorimman Margareeta-tyttären lapsissa suku on jatkunut näihin päiviin. Omien lasten lisäksi perheessä hoidettiin sukulaisten orvoksi jääneitä lapsia sekä kummilapsia. Katariinan Magdaleena-kummitäti tuli avuksi huolehtimaan lasten kasvatuksesta.

Kirjapainot ja kirjakauppiaat rikastuivat Martti-tohtorin kirjojen tuotolla, mutta Luther itse ei suostunut ottamaan rahaa kirjoistaan. Luther luovutti taloudenpidon täysin vaimonsa huoleksi. Monien virkojensa ja velvollisuuksiensa takia Luther joutui matkustelemaan paljon. Hänen kerrotaan myös ottaneen aikaa lasten kanssa leikkimiseen ja musisointiin. Lutherin mielestä koulut ja yliopistot olivat vain poikia varten. Tyttöjen tehtävänä oli lasten kasvattaminen, kodin ja perheen hoitaminen. Kuitenkin aivan hänen lähellään touhuava puuhakas nainen osasi käyttää kaiken luostarikoulussa oppimansa perheensä ja ympäristönsä parhaaksi. Juuri Katariinan ansiosta reformaattori saattoi keskittyä kaikella osaamisellaan hoitamaan varsinaista työtään, kun koti ja talousasiat olivat viisaan, koulutetun vaimon hoidossa.

Onnellinen avioliitto päättyi Lutherin kuolemaan 18.2.1546.

Luther luuli turvanneensa Katariinan toimeentulon testamenttaamalla kaiken omaisuutensa vaimolleen, mutta ajan tavan mukaan perijänä olivat aina lapset. Katariina eli miehensä kuoleman jälkeen köyhtyneenä vaikeita aikoja. Hän joutui pakenemaan Wittenbergistä Schmalkaldenin sotaa seuranneita levottomuuksia Torgauihin. Hänen poissa ollessaan pojat myivät luostarin yliopiston käyttöön ja koko omaisuus tuhoutui. Katariina kuoli Torgaussa joulun alla 1552.

Teksti: Maija Paavilainen